

Ο ΠΕΝΤΑΣΗΜΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Μεταξὺ τῶν ἑτερογενῶν ρυθμῶν¹ οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια εἶναι καὶ ὁ πεντάσημος. Ὁ πεντάσημος ἐν σχέσει μὲ τοὺς ἄλλους ἑτερογενεῖς καὶ ὁμογενεῖς ρυθμοὺς ἀπαντᾷ εἰς πολὺ μικρὸν ποσοστὸν τραγουδιῶν τόσο ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ ὅσον καὶ εἰς τῇ νησιωτικῇ Ἑλλάδι. Εἰς πολλὰς περιοχὰς ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι ἄγνωστος².

Τὰ τραγούδια μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦτον ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου δὲν καλύπτουν παρὰ ἐλαχίστας ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἔρωτικά· ὀλίγα εἶναι κάλσντα, ταχταρίσματα καὶ ἐπύλλια. Ἀπαντοῦν ὅμως καὶ ὄργανικαὶ μελωδίαὶ εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦτον, αἱ ὅποια συνοδεύουν διαφόρους χορούς³.

1. Ρυθμὸς, κατὰ τὸν Ἀριστόξενον, εἶναι τὸ ὅλον τῆς μουσικῆς δημιουργίας καὶ μέρη αὐτοῦ οἱ μετρικοὶ πόδες ἢ τὰ μουσικὰ μέτρα (βλ. Δ η μ. Σ ε μ ι τ ἔ λ ο υ, Ἑλληνικὴ Μετρική, Ἀθήνησι 1894, σ. 24, 96 καὶ Χ ρ ο σ ἄ ν θ ο υ, Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς, ἐν Τεργέστη 1832, σ. 69). Ὡς ἐκ τούτου θὰ ἦτο ἴσως προτιμότερος ὁ τίτλος: Τὸ μέτρον τῶν πέντε χρόνων. Κατὰ τὸν Ἀριστείδην Κοϊντιλιανόν, ρυθμὸς εἶναι μόνον τὸ μέτρον ἢ ὁ πούς: «Πούς μὲν οὖν ἐστὶ μέρος τοῦ παντός ρυθμοῦ, δι' οὗ τὸν ὅλον [ρυθμὸν] καταλαμβάνομεν» (βλ. Ἀ ρ ι σ τ. Κοϊντιλιανοῦ, βιβλίον Α' περὶ μουσικῆς, κεφ. XIV, σ. 22, ἐκδ. Albertus Jahnius, Berolini 1882. Μεταγενέστεροι τούτων χρησιμοποιοῦν ὡς συνώνυμα τὸν πόδα καὶ ρυθμὸν, π. χ. Διονύσιος Ἀλικαρνασσεὺς εἰς τὸ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, κεφ. 17, λέγει: «τὸ δ' αὐτὸ καλῶ πόδα καὶ ρυθμὸν».

2. Ὁ πεντάσημος ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς τῆς ΝΑ Εὐρώπης, μάλιστα δὲ μὲ τὰς ἰδίας ρυθμικὰς μορφὰς καὶ σχήματα. Τοῦτο δεικνύει τὴν κοινὴν προέλευσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ρυθμικῶν μορφῶν, ὅπως τοῦτο ἔχει παρατηρηθῆ καὶ εἰς ἄλλους ρυθμοὺς.

3. Ὅπως εἶναι ὁ χορὸς τοῦ δρεπανιοῦ ἢ τοῦ μαχαιριοῦ (τὸ δεύτερον μέρος αὐτοῦ) εἰς Κύπρον, ὁ Βουρμπιανίτικος καὶ ὁ Ζαγορίσιος εἰς Ἡπειρον, ὁ Τσακωνικὸς εἰς Πελοπόννησον, ἡ Λεμόνα, Πιπιλομάταινα, τὸ Τικ εἰς Πόντον, ὁ Τραπανιστός, Παϊντούσκα εἰς Μακεδονίαν, ἡ Παπαδιά εἰς Ἡπειρον καὶ Ἀκαρνανίαν κλπ.

Ἡ ὀνομασία τοῦ ρυθμοῦ τούτου, ὅπως εἶναι φανερόν, προῆλθεν ἀπὸ τὰς λέξεις πέντε καὶ σημεῖον. Σημεῖον δὲ ἡ πρῶτον χρόνον ὀνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες μουσικοὶ καὶ μετρικοὶ τὴν ἐλαχίστην ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς διαρκείας μονάδα, ἡ ὁποία ἀντιστοιχοῦσε πρὸς τὸν χρόνον τῆς βραχείας συλλαβῆς. Τὰ πολλαπλάσια αὐτῆς ἐσχημάτιζον τὰ διάφορα συστήματα (μέτρα) ὡς καὶ τὰ διάφορα ρυθμικὰ γένη¹.

Ἐκ τῶν ὄσων μέχρι σήμερον γνωρίζομεν ἀπὸ διαφόρους μελέτας, καταφαίνεται ὅτι ὁ ρυθμὸς οὗτος προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ παιωνικοῦ ἡμιολίου μουσικοῦ καὶ ρυθμικοῦ γένους, ἐκ τοῦ ὁποίου διασώζονται τὰ περισσότερα ρυθμικὰ σχήματα εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια ἄλλοτε αὐτούσια καὶ ἄλλοτε μὲ μερικὰς παραλλαγὰς². Τὸ γεγονός τοῦτο δημιουργεῖ τὸ ἐρώτημα, πῶς διεσώθησαν αἱ ἀρχαῖαι

1. Ὁ Ἀριστόξενος εἰς τὸ περὶ ρυθμικῶν στοιχείων (B 280) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «καλείσθω δὲ πρῶτος χρόνος ὁ ὑπὸ μηδενὸς τῶν ρυθμιζομένων δυνατὸς ὢν διαιρεθῆναι, δίσημος δὲ ὁ δις τούτω καταμετρούμενος, τρίσημος δὲ ὁ τρίς...». Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς εἰς τὸ Α' βιβλίον περὶ μουσικῆς (XIV, σελ. 21-22) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Πρῶτος μὲν οὖν ἐστὶ χρόνος ἄτομος καὶ ἐλάχιστος, δς καὶ σημεῖον καλεῖται· ἐλάχιστον δὲ καλῶ τὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς, ὅς ἐστι πρῶτος καταληπτὸς αἰσθήσει· σημεῖον δὲ καλεῖται διὰ τὸ ἀμερῆς εἶναι... θεωρεῖται γὰρ ἐν μὲν λέξει περὶ συλλαβὴν, ἐν δὲ μέλει περὶ φθόγγον ἢ περὶ ἐν διάστημα, ἐν δὲ κινήσει σώματος περὶ ἐν σχῆμα· λέγεται δὲ οὗτος πρῶτος ὡς πρὸς τὴν ἐκάστου κίνησιν τῶν μελωδούντων καὶ ὡς πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν φθόγγων σύγκρισιν».

2. Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς εἰς τὸ Α' βιβλίον του περὶ μουσικῆς σ. 23 (Jahn ius) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ ρυθμικοῦ τούτου γένους: «Γένη τοῖνον ἐστὶ ρυθμικὰ τρία, τὸ ἴσον, τὸ ἡμιόλιον καὶ τὸ διπλάσιον (προστιθέασι δὲ τινες καὶ τὸ ἐπίτριτον), ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῶν χρόνων συνιστάμενα... τὸ μὲν οὖν ἴσον ἄρχεται μὲν ἀπὸ δισήμου, πληροῦται δὲ ἕως ἐκκαίδεκασήμεου... τὸ δὲ διπλάσιον ἄρχεται μὲν ἀπὸ τρισήμου, περαιούται δὲ ἕως ὀκτωκαίδεκασήμεου... τὸ δὲ ἡμιόλιον ἄρχεται μὲν ἀπὸ πεντασήμεου, πληροῦται δὲ ἕως πεντεκαίκοσασήμεου».

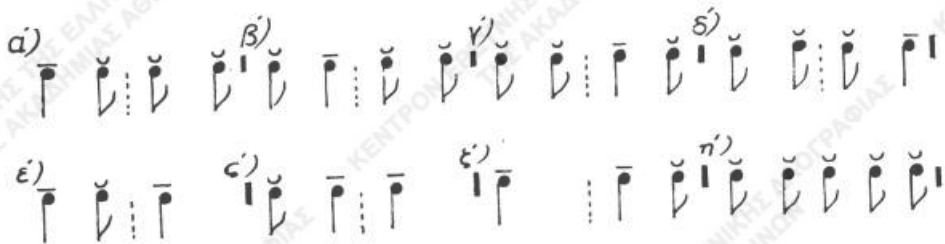
Εἰς τὰ Πτολεμαίου Μουσικά, παρ. 13-14, ἐκδ. Carolus Janus, Lipsiae 1895, σ. 414, ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «Λόγοι δὲ εἰσι ρυθμικοί, καθ' οὓς συνίστανται οἱ ρυθμοὶ οἱ δυνάμενοι συνεχῆ ρυθμοποιίαν ἐπιδέξασθαι τρεῖς: ἴσος, διπλασίως, ἡμιόλιος. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ἴσῳ τὸ δακτυλικὸν γίνεται γένος, ἐν δὲ τῷ διπλασίῳ τὸ ἰαμβικόν, ἐν δὲ τῷ ἡμιολίῳ τὸ παιωνικόν... τὸ δὲ παιωνικὸν ἄρχεται μὲν ἀπὸ πεντασήμεου ἀγωγῆς, αὐξεται δὲ μέχρι πεντεκαίκοσασήμεου, ὥστε γίνεσθαι τὸν μέγιστον πόδα τοῦ ἐλαχίστου πενταπλάσιον».

Βακχεῖος Γέρων εἰς τὸ σύγγραμμά του «Εἰσαγωγή τέχνης μουσικῆς» σ. 315 (ἐκδ. J a n u s), ἀναφέρει τὸν ρυθμὸν τοῦτον ὡς ἑβδομον κατὰ σειράν: «...Ἐβδομος παιάν, σύνθετος ἐκ χορείου καὶ ἡγεμόνος, οἷον εὐπλόκαμε». Ἡ καταμέτρσις τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἐγένετο διὰ δύο κινήσεων, μιᾶς τρισήμου θέσεως καὶ μιᾶς δισήμου ἄρσεως. Ἐχουν δὲ οἱ χρόνοι μεταξύ των τὸν λόγον τοῦ ἡμιολίου. Ἦτοι: 3: 2 ἢ 2: 3, ἢ I1/2:I ἢ I:I1/2.

Εἰς τὸ παιωνικὸν γένος φέρεται μεταγεγραμμένον ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς γραφῆς τοῦ ἀλφαβήτου ὁ ὕμνος τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ ὁποῖος εὑρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Γαλλικῆς ἀρχαιο-

αὗται ρυθμικαὶ μορφαὶ εἰς τὴν νεωτέραν λαϊκὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν μετὰ πάροδον τόσων αἰώνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπῆλθε μετὰπτωσις ἀπὸ τῆς ἀρχαίας προσωδιακῆς ἀπαγγελίης εἰς τὴν νεωτέραν τονικὴν ρυθμοποιίαν, εἰς τὴν ὁποίαν βασίζονται αἱ τόσον ποικίλαι στιχουργικαὶ μορφαὶ τῶν νεωτέρων ποιητικῶν κειμένων. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι θέμα εὐρυτέρας ἐπιστημονικῆς καὶ μουσικολογικῆς ἐρεύνης.

Τὰ βασικὰ μετρικὰ σχήματα τοῦ ρυθμοῦ τούτου, ὅπως ἀναφέρονται εἰς τὰ περὶ Μουσικῆς συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μετρικῶν καὶ ρυθμικῶν¹ καὶ ὅπως ἀπαντοῦν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἶναι τὰ ἐξῆς ὁκτώ:

λογικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Extrait du Bulletin de Correspondance Hellenique τὸ 1894, σελ. 20.

Πίνουζε Α

5

10

1. Βλ. Ἀνδρέου Σκιᾶ, Στοιχειώδης μετρικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 181 «Μέτρα τοῦ ἡμιολίου γένους» καὶ σ. 264 περὶ τῶν ὁκτῶ παιωνικῶν ποδικῶν σχημάτων. Τὰ χρονικὰ σημεῖα -υ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς καὶ μουσικῆς, τὸ πρῶτον διαρκείας ἐνὸς πρώτου χρόνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχοῦσε μία μόνον βραχεῖα συλλαβή, τὸ δεύτερον διπλασίας διαρκείας, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχοῦσε μία μακρὰ συλλαβή, ἐποποθέτησα ὑπεράνω τῶν φθογοσῆμων διὰ τὴν ἀντίστοιχον καὶ ἴσην χρονικὴν διάρκειαν πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἔχι διὰ τὴν χρονικὴν σχέσιν πρὸς τὰς συλλαβὰς τοῦ κειμένου, μακράς ἢ βραχεῖας, τοῦ ἀρχαίου προσωδιακοῦ μετρικοῦ συστήματος.

Ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν μακρῶν χρόνων καὶ τῶν βραχέων ἕκαστον σχῆμα ἔχει καὶ ἴδιον ὄνομα. Τοῦ πρώτου σχήματος, τὸ ὁποῖον ἔχει εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν μακρῶν χρόνων καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς χρόνους βραχεῖς, ὁ ρυθμὸς ὀνομάζεται παῖων πρῶτος. Τοῦ δευτέρου σχήματος παῖων δεύτερος. Τοῦ τρίτου σχήματος, τοῦ ὁποῖου προηγούνται οἱ δύο βραχεῖς χρόνοι, παῖων τρίτος καὶ τοῦ τετάρτου σχήματος, τοῦ ὁποῖου ὁ μικρὸς χρόνος εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τοῦ μέτρου, παῖων τέταρτος. Τοῦ πέμπτου σχήματος, τὸ ὁποῖον ἔχει τοὺς δύο μακροὺς χρόνους εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος καὶ τὸν βραχὺν εἰς τὸ μέσον, ὀνομάζεται κρητικὸς¹ ἢ ἀμφίμακρος καὶ παῖων διάγειος². Τοῦ ἕκτου σχήματος, τοῦ ὁποῖου προηγεῖται ὁ βραχὺς χρόνος καὶ ἀκολουθοῦν οἱ δύο μακροὶ χρόνοι, ὀνομάζεται βακχεῖος. Τοῦ ἑβδόμου σχήματος, τοῦ ὁποῖου ὁ βραχὺς χρόνος εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος, παλιμβάκχειος, καὶ τοῦ ὀγδοῦ σχήματος, τοῦ ὁποῖου ὅλοι οἱ χρόνοι εἶναι ἀναλελυμένοι, ὀνομάζεται πεντάβραχυς.

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια δὲν ἀπαντοῦν ὅλαι αἱ ἀνωτέρω ρυθμικαὶ μορφαί. Αἱ πλεόν συνήθεις εἶναι αἱ τοῦ πρώτου, τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου παῖωνος. Αἱ ὑπόλοιποι σπανίως ἀπαντοῦν ἢ ἀπαντοῦν μεμονωμένως εἰς μερικά ἄσματα. Παροθέτω κατωτέρω ἐλάχιστα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δίδουν ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ τρόπου τῆς προσαρμογῆς εἰς τὰ ἀρχαῖα σχήματα τοῦ ρυθμοῦ τούτου τῶν διαφόρων μετρικῶν μορφῶν. Τὰ τέσσαρα ἀμέσως κατωτέρω παραδείγματα ἀναφέρονται εἰς τὸν τρόπον προσαρμογῆς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ τούτου καὶ τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας 15συλλάβων στίχων λαμβικῆς μορφῆς καταληκτικῶν καὶ μὲ τόνισμὸν εἰς τὰς συλλαβὰς 4, 8 καὶ 14.

$$1) \bar{\wedge} \frac{5}{8} \left(\frac{2-1+1-1}{8} \right) 2) \quad 3) \quad 4)$$

Ἄ' Ἡ Σοῦ-σα ἦ - το λυ - γε - ρή, τῆς Κρή-της τό κα - μά-ρι,
 Β' κ'έ - γά - πα τό Σε - ρι - φα - λή, τό πρῶ-το παλ-λη - κά-ρι.

(Βλ. Sam. Baud - Bovy, Τραγούδια Δωδεκανήσων, Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1935, Ρόδος).

1. Κρητικὸς ὀνομάσθη, διότι τὴν Κρήτην ἐθεώρουν ὡς πηγὴν τῶν ὑπορχημάτων, δηλαδὴ τῶν χορευτικῶν ἄσματων, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος Παιᾶνος.

2. «Διάγειος μὲν οὖν εἴρηται ὅσον δίγειος (δύο γὰρ χρῆται σημείοις)» (βλ. Κοῦντιλιανόυ, κεφ. XVI, σ. 26).

$$\frac{5}{8} (3+2)$$

Τό βο-σκα-ρού-ι στό βου-νό σφυ-ρί-ζει, ξε-λα-κώ-νει,
κ'η ε-ρη-μή του η σφυρξά τά μέ-σα του τά λειώ-νει.

(Βλ. ΚΛ, άρ. μουσ. 2212, Κάλυμνος Δωδεκανήσου)¹.

$$\frac{5}{4} (2+3)$$

Γιά φέρ-τε τό χρυ-σό, για-λί και
νά λού-σω με τή νιό-νυ φη πού

3) τ'αρ-γυ-ρό, τό- - - - - χε'ε-νι,
θ'ε-λει γά στρα- - - - - τέ-ψη.

(Βλ. Γ. Σπυριδάκη - Σπ. Δ. Περιστέρη, 'Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, Τόμ. Γ' (Μουσική Έκλογή), έν 'Αθήναις 1968, σ. 284, Πελοπόννησος).

$$\frac{5}{8} (3+2)$$

Α. Στήν πα-ρα-πά-νω χει-το-νιά, στην πα-ρα-πά-νω χ'ώ-ρα-
Β. ε-κει κα-τοί-κα μιά γρι-ά, κα-τοί-κα κ'ε-νας γε-ρος-

(Βλ. ΚΛ, άρ. εισαγ. μουσ. 6993, Σύμη Δωδεκανήσου).

Είς τὸ πρῶτον παράδειγμα παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς: Τὸ τραγούδι εἶναι προσηρο-
μοσμένον εἰς τὸ ρυθμικὸν σχῆμα τοῦ πρώτου παίωνος — υ:υ. Τὸ ἄσμα ἀποτελεῖται
ἀπὸ δύο μελωδικὰς φράσεις (δύο μέρη) Αα + Ββ. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τέσσαρα

1. Πολλῶν τραγουδιῶν προερχομένων ἐκ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος αἱ μελωδίαί ἔχουν κατα-
γραφῆ καὶ συμπεριληφθῆ εἰς τὸν ὑπὸ ἔκδοσιν τόμον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς νησιωτικῆς
Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

μέτρα με σύνολον είκοσι χρόνων και οι δύο πρώτοι χρόνοι του πρώτου μέτρου αντικαθίστανται δια παύσεως μακρᾶς. Τους είκοσι χρόνους του ρυθμού καλύπτουν δεκαπέντε φθόγγοι τῆς μελωδίας, ὀλιγώτεροι δηλαδή κατὰ πέντε μονάδας. Τοῦτο γίνεται, διότι οἱ φθόγγοι προσαρμόζονται εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ρυθμοῦ, τὸ ὅποιον ἔχει συνεπτυγμένους τοὺς δύο πρώτους χρόνους ἐκάστου μέτρου. Ἡ μουσικὴ στροφή τοῦ ᾄσματος καλύπτει δύο 15συλλάβους στίχους, ἡ δὲ ἀναλογία τῆς προσαρμογῆς τῶν συλλαβῶν εἰς τὰ τέσσαρα μέτρα ἐκάστου μέρους τῆς μελωδίας εἶναι ἡ ἐξῆς: $3+4+4+4 = 15$. Ἡ ἀναλογία αὕτη ἰσχύει μόνον διὰ τοὺς 15συλλάβους στίχους. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελωδίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια μέτρα, ἡ δὲ τροσαρμογὴ τῶν συλλαβῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Οὕτω ὁ ὅλος ρυθμὸς τοῦ ᾄσματος περιλαμβάνει ὀκτώ μέτρα $4+4 = 8$, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μετρικὴν καὶ ρυθμικὴν ὁ ὅλος οὗτος ρυθμὸς ἤμποροῦσε νὰ καλύπτῃ μέχρι καὶ τὸ πενταπλάσιον τοῦ ἐλαχίστου μέτρου, ἦτοι πέντε μέτρα (βλ. σημειώσιν περὶ τοῦ ἡμιολίου ρυθμικοῦ γένους). Τὸ ρυθμικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ τετραμέτρου ἢ ὀκταμέτρου ἀποτελεῖ βασικὸν καὶ γενικὸν κανόνα τῆς ρυθμικῆς δομῆς τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς περιοδικὸν ρυθμὸν ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ρυθμούς ἐκτὸς τοῦ πεντασήμου, ὡς ὁ ἐπτάσημος, ὁ ἐξάσημος, ὁ τετράσημος κλπ.¹ Τὸ δεύτερον παράδειγμα δίδει εἰκόνα προσαρμογῆς ᾄσματος εἰς τὸ ρυθμικὸν σχῆμα τοῦ δευτέρου παίωνος. Ἡ προσαρμογὴ τούτου γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα, με μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ συλλαβὴ τῆς ἀνακρούσεως τοῦ ἑνὸς χρόνου πρέπει νὰ περιληφθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ τετάρτου μέτρου πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ. Οὕτω ἀλλάζει ἡ ἀναλογία τῆς προσαρμογῆς τῶν συλλαβῶν εἰς τὰ τέσσαρα μέτρα τοῦ ᾄσματος καὶ εἶναι ἀντίθετος τοῦ προηγουμένου παραδείγματος. Ἦτοι $4+4+4+3 = 15$. Εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ᾄσμα εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὸ ρυθμικὸν σχῆμα τοῦ τετάρτου παίωνος. Εἰς τὰ δύο μέρη τούτου, τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρα πεντάσημα μέτρα ($A = 2+B = 2 = 4$), εἶναι τοποθετημέναι αἱ δεκαπέντε συλλαβαὶ τοῦ στίχου με τὴν συνήθη ἀναλογίαν συλλαβῶν εἰς τὰ μέτρα. Ἦτοι $4+4+4+3 = 15$. Παρατηροῦμεν ἐπίσης ὅτι ἡ μελωδία ἔχει προεκτάσεις, δηλαδή ἀναλύει τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ εἰς μικροτέρας ἀξίας, εἰς τοὺς ὁποίους προσαρμόζει ἀναλόγους φθόγγους ἐπὶ τῆς ἰδίας συλλαβῆς ἐκτελουμένου καὶ τοῦτο πρὸς μεγαλυτέραν μελωδικὴν ποι-

1. Βλ. Σ π. Δ. Περὶ στέρη, 'Ὁ ἐξάσημος ρυθμὸς εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια, Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐρεύνης Ἑλληνικῆς Λογογραφίας, τόμ. 15 καὶ 16 (1962-63), σ. 202-229. Τοῦ ἰδίου, 'Ὁ ἐπτάσημος ρυθμὸς εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια, Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐρεύνης Ἑλληνικῆς Λογογραφίας, τόμ. 23 (1973-74), σ. 17-49.

κιλίαν. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον πολλακίς ὁ ἀριθμὸς τῶν φθόγγων εἶναι πολὺ μεγαλύτερος τῶν χρόνων τοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὸ τέταρτον παράδειγμα παρατηροῦμεν ἐπὶ πλεόντων ὄσων ἀνεφέραμεν εἰς τὰ τρία προηγούμενα παραδείγματα, ὅτι ἐναλλάσσονται εἰς τὰ τρία πρῶτα μέτρα αἱ δύο ρυθμικαὶ μορφαὶ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ πρώτου παίωνος. Τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν δεικνύουν τὴν προσαρμογὴν τῶν συλλαβῶν δισυλλάβων στίχων τροχαϊκῆς καὶ λαμβικῆς μορφῆς ἀκαταλήκτων $\frac{5}{8} = (3 + 2)$, καὶ μὲ διάφορον τονισμὸν τῶν συλλαβῶν ἐκάστου στίχου.

$$\frac{5(3+2)}{8}$$

Συ - να - χτη - τε ρέ - νο - πέλ - λια κιά - πουλ - λα τζιαῖ - παν - τρε - μέ - να
νά - ῶς δεῖ - ξω μί - αν τέγ - νην, πῶς τό τρί - βκουν τό - πι - πέ - ριν.

(Βλ. Θ. Καλλινίκου, Κυπριακὴ λαϊκὴ μουσικὴ, Κύπρος 1951, σ. 147).

$$\frac{5(3+2)}{4} \quad \text{♩} \sim 72$$

Τ' ἔ - χεις μη - λιά μ' καί θλί - - βε - γαι καί
δέν - - - - - κι - νᾶς δέν ξε - - - - - κι - νᾶς.

(Βλ. Γ. Σπυριδάκη - Σπ. Δ. Περιστέρη, ἔνθ' ἄν., σ. 294, Ἕπειρος, Βασιλικὸν Πρωτονοῦ).

$$\frac{5(3+2)}{8} \quad \text{♩} \sim 158$$

Μεσ' ἐτήν' Ἀ - χιό, μέσ' ἐτήν' Ἀ - χιό, μέσ' ἐτήν' Ἀ - χιό Πα - ρα - σκευ - ή
κοι - μᾶ - ται κό; κοι - μᾶ - ται κό; κοι - μᾶ - ται κό - ρη μο - νο - χή.

(Βλ. ἔνθ' ἄν., σ. 250, Δρόπολις Βορείου Ἕπειρου).

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἄσμα εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ δευτέρου παίωνος μὲ προανάκρουσιν δύο χρόνων, συνεπῶς καὶ

δύο συλλαβῶν: $uu|u- : uu^1$, παρουσιάζει δὲ τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν εἰς τὴν ὅλην σύνθεσίν του. Ὁλόκληρος ἡ μελωδία του ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ὀκτώ φθόγγους, οἱ ὅποιοι εἶναι προσηρμοσμένοι εἰς τοὺς δέκα χρόνους τοῦ ρυθμικοῦ σχήματος. Καλύπτει δὲ τὰς ὀκτώ συλλαβὰς τοῦ ἑνὸς στίχου τροχαϊκῆς μορφῆς καταληκτικοῦ, μὲ τονισμὸν εἰς τὴν τετάρτην καὶ ἐβδόμην συλλαβὴν. Ἡ φράσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τέσσαρας φορές, διὰ νὰ καλύψῃ τοὺς τέσσαρας δσυλλάβους στίχους τῆς στροφικῆς συνθέσεως τοῦ ᾄσματος.

Τὸ ᾄσμα εἰς τὸ δεῦτερον παράδειγμα κατὰ βάσιν φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον παίωνα ρυθμὸν, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι οἱ πέντε χρόνοι τοῦ πρώτου μέτρου εἶναι ἀναλελυμένοι καὶ σχηματίζουν τὸ μέτρον τοῦ πενταβράχους παίωνος, ὁ ὅποῖος οὐδέποτε ἀπαντᾷ ὡς ὀλοκληρωμένος ρυθμὸς, ἀλλὰ μόνον σποραδικῶς ὡς εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἡ ὅλη μουσικὴ του στροφή ἀποτελεῖται ὡς συνήθως ἀπὸ δύο μελωδικὰς φράσεις (δύο μέρη) $A+B$ πού περιλαμβάνουν τέσσαρα μέτρα ($A = 2 + B = 2 = 4$) καὶ καλύπτουν δύο δσυλλάβους στίχους ἱαμβικῆς μορφῆς ἀκατάληκτους μὲ διάφορον τρόπον προσαρμογῆς τῶν συλλαβῶν. Παρατηροῦμεν μίαν διαφορὰν προσαρμογῆς τῶν συλλαβῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας. Ἐντὶ τῆς προσαρμογῆς τεσσάρων συλλαβῶν εἰς ἕκαστον μέτρον, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ ἄλλα ρυθμικὰ σχήματα τοῦ ρυθμοῦ τούτου, εἰς τὸ ᾄσμα τοῦτο παρατηρεῖται μία δυσαναλογία προσαρμογῆς ἥτοι: συλλαβαὶ πέντε εἰς τὸ πρῶτον μέτρον, τέσσαρες εἰς τὸ δεῦτερον, τέσσαρες εἰς τὸ τρίτον καὶ τρεῖς εἰς τὸ τέταρτον ($5+4+4+3 = 16$).

Αἱ ἐναλλαγαὶ αὗται προέρχονται λόγῳ τῆς ἰδιοτυπίας τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας.

Εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ρυθμικὸν σχῆμα τούτου δὲν ὁμοιάζει μὲ τὰ ἀναφερθέντα ἀνωτέρω. Πρόκειται μᾶλλον περὶ μεταλλαγῆς τοῦ σχήματος τοῦ τετάρτου παίωνος $uu : u -$ εἰς $uuu : -$.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τεσσάρων μέτρων, πού ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ὅλην μουσικὴν στροφήν, κατὰ τὸν βασικὸν πάντοτε κανόν, καὶ ἡ ὁποία καλύπτει μόνον ἓνα δσύλλαβον στίχον ἱαμβικῆς μορφῆς ἀκατάληκτον, ἐπαναλαμβάνονται τέσσαρας φορές αἱ τέσσαρες πρῶται συλλαβαὶ τοῦ στίχου, ἐν εἴδει τσακίσματος. Ἡ προσαρμογὴ τῶν συλλαβῶν, ἀνὰ τέσσαρας εἰς ἕκαστον μέτρον, ταυτίζεται ἀπολύτως πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας.

1. Ὁ συλλογεὺς ἔχει καταγράψῃ τὸ ᾄσμα εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ τρίτου παίωνος. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀναποκρίνεται πρὸς τὸν τονικὸν ρυθμὸν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν προσηρμόσαμεν εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ δευτέρου παίωνος.

Τὰ τρία κατωτέρω παραδείγματα δεικνύουν τὴν προσαρμογὴν ἑπτάβων στίχων τροχαϊκῆς μορφῆς καταληκτικῶν καὶ μὲ παρεμβολὰς τσακισμάτων.

5(3+2)

Α' $\frac{8}{\text{B}}$

Τρεῖς κο-πέ; βρά-μάν ἀ-μάν — , τρεῖς κο-πέλ-λες λυ-γε-ρές

Β'

τρεῖς κο-πέλ-λες λυ-γε-ρές πᾶν τό δρό-μο μο-να-χές.

(Βλ. Κλ, ἀρ. εἰσαγ. μουσ. 13933, νῆσος Σίκινος).

5(2+3)

Α' $\frac{8}{\text{B}}$

Μῶρ Δε-ρο-πο-λί-τις-γα — , μῶρ κρη-μέ-νη

Β'

μῶρ Δε-ρο-πο-λί-τις-γα , ξη-λε - μέ-νη.

(Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη-Σπ. Δ. Περιστέρη, ἐνθ' ἀν., σ. 95, Δρόπολις Βορείου Ἠπείρου).

5(3+2)

Α' $\frac{8}{\text{B}}$

1] Ἰά κορ-τού-δια μ'τά κα-λά ποιός τὰ λέει πού δεν'κα-λά,

Β'

2] κό-μα τά κα-λύ-τι-ρα μιά κου-πά-να πί-τυ-ρα.

(Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη-Σπ. Δ. Περιστέρη, ἐνθ' ἀν., σ. 395, Ἀναστασία Σερρών).

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα τὸ ἄσμα εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὸ σχῆμα τοῦ δευτέρου παίχοντος μὲ προανάκρουσιν δύο χρόνων καὶ δύο συλλαβῶν. Ἡ τεχνικὴ τῆς συνθέσεως εἶναι ἢ αὐτὴ ὡς καὶ τῶν ἄλλων παραδειγμάτων. Διαφέρει κάπως ἢ προσαρμογὴ τῶν συλλαβῶν λόγῳ τοῦ παρεμβαλλομένου τσακίσματος.

Τὸ κατωτέρω διάγραμμα μᾶς δίδει τρόπον τινὰ τὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου τῆς ἀλλοπροσαρμογῆς ὄλων τῶν στοιχείων τοῦ ᾄσματος.

Α'
Μέρος

Μέτρα	ᾠρσις	1	2	3	4	Σύνολον
Χρόνοι	2	5	5	5	3	$4 \times 5 = 20$
Φθόγγοι	2	4	7	5	1	19
Συλλαβαὶ	2	4	3	4	1	$7 + 7 = 14$

Β'
Μέρος

Μέτρα	ᾠρσις	1	2	3	4	Σύνολον
Χρόνοι	2	5	5	5	3	$4 \times 5 = 20$
Φθόγγοι	2	5	3	5	1+Λ	16
Συλλαβαὶ	2	4	3	4	1	$7 + 7 = 14$

Εἰς τὸ δεῦτερον παράδειγμα παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς. Τὸ ᾄσμα εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὸ ρυθμικὸν σχῆμα τοῦ τετάρτου παίανος. Ἡ ὅλη μουσικὴ στροφή ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη τοῦ τύπου Αα + Ββ. Ἐκαστον μέρος περιλαμβάνει τρία πεντάσημα μέτρα ἀντὶ τῶν τεσσάρων, σύνολον δὲ ἐξ ἑπτῶν ἀντὶ τῶν ὀκτώ. Ἐδῶ ἔχομεν τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ βασικοῦ κανόνος τῆς συνθέσεως, λόγῳ ἰδιοτυπίας μελωδίας καὶ ρυθμοῦ.

Ἡ προσαρμογὴ τῶν συλλαβῶν τοῦ ἑπτάσφαιρου στίχου τροχαϊκῆς μορφῆς καταληκτικοῦ μὲ τὰ τετρασύλλαβα τσακίσματα ποὺ παρεμβάλλονται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ρυθμικοῦ σχήματος καὶ τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας ταυτίζονται ἀπολύτως.

Τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ ὅλη μουσικὴ στροφή τοῦ ᾄσματος καλύπτει ἓνα μόνον ἑπτάσφαιρον στίχον καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκεῖ οὗτος διὰ τὴν κάλυψιν τῶν χρόνων τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῶν φθόγγων τῶν δύο μερῶν τῆς μελωδίας, παρενεβλήθησαν τὰ δύο ἰσοσύλλαβα τσακίσματα εἰς τὸ τέλος κάθε μέρους πρὸς συμπλήρωσιν. Τὸ κατωτέρω διάγραμμα μᾶς δίδει πλήρη εἰκόνα τῆς ἀλλοπροσαρμογῆς τῶν στοιχείων τούτων.

A'
Μέρος

Μέτρα	1	2	3	Σύνολον
Χρόνοι	5	5	5	$3 \times 5 = 15$
Φθόγγοι	4	4	5	13
Συλλαβαί	4	3	4	$7 + 4 = 11$

B'
Μέρος

Μέτρα	1	2	3	Σύνολον
Χρόνοι	5	5	5	$3 \times 5 = 15$
Φθόγγοι	5	3	6	14
Συλλαβαί	4	3	4	$7 + 4 = 11$

Εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα παρατηροῦμεν τὴν ἐναλλαγὴν τῶν δύο ρυθμικῶν σχημάτων τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ πρώτου παίωνος. Ἡ ὅλη μουσικὴ στροφή ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη (A + B) καὶ περιλαμβάνει τέσσαρα μέτρα. Ἀρχίζει μὲ προανάκρουσιν δύο χρόνων καὶ δύο συλλαβῶν λόγῳ τῆς μετρικῆς μορφῆς τοῦ στίχου καὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν συλλαβῶν. Διὰ νὰ καλυφθοῦν δὲ οἱ χρόνοι τοῦ ὅλου ρυθμοῦ καὶ οἱ φθόγγοι τῆς μελωδίας προσηρμόσθησαν δύο 7σύλλαβοι στίχοι τροχαϊκῆς μορφῆς καταληκτικοὶ ἀνὰ εἰς εἰς ἕκαστον μέτρον· οὕτω τὰ τρία στοιχεῖα τοῦ ἄσματος ταυτίζονται μεταξύ των ἀπολύτως.

Τὸ κατωτέρω παράδειγμα δεικνύει τὴν προσαρμογὴν 13συλλάβων στίχων ἰαμβικῆς μετρικῆς μορφῆς καταληκτικῶν μὲ τομὴν εἰς τὴν ἐβδόμην συλλαβὴν (7 + 6).

$5(2+3)$

A'

Εἰς τόν ὀμ-πρός χο-ρεύ-ει, εἰς τόν ὀμ-πρός χο-ρέ—,
εἰς τόν ὀμ-πρός χο-ρεύ-ει πλε- γμέ-νο φουν-του-κλί—,

B'

εἰς τόν ὀμ-πρός χο-ρεύ-ει πλε- μέ-νο φουν-του-κλί—,
μο-να-χο-γιός λε-βέν-της καί πρω-το-με-ρα-κλί—.

(Βλ. ΚΛ, ἀρ. εἰσαχ. μουσ. 11379, Χάλλη Δωδεκανήσου).

Ἡ ἀλληλοπροσαρμογὴ τῶν τριῶν στοιχείων εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο παρουσιάζει μίαν χαρακτηριστικὴν ἰδιοτυπίαν. Ἡ ὄλη μελωδία τοῦ ἄσματος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μικρὰς μελωδικὰς φράσεις καὶ ἡ κάθε μία περιλαμβάνει δύο πεντάσημα μέτρα, ἐν συνόλῳ τέσσαρα μέτρα. Ἡ μελωδία ἐπαναλαμβάνεται τέσσαρας φορὰς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Τὴν πρώτην φορὰν καλύπτει τὸ πρῶτον ἑπτασύλλαβον ἡμιστίχον εἰς τὰ δύο πρῶτα μέτρα καὶ τὰς ἑξ συλλαβὰς τοῦ ἰδίου ἡμιστίχου εἰς τὰ ἄλλα δύο μέτρα, ὡς εἶδος τσακίσματος πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τεσσάρων μέτρων τοῦ ὅλου ρυθμοῦ. Τὴν δευτέραν φορὰν καλύπτει ὁλόκληρον τὸν ἴδιον στίχον. Τὴν τρίτην καὶ πάλιν τὸν ἴδιον στίχον καὶ τὴν τετάρτην φορὰν τὸν δεύτερον 13σύλλαβον στίχον τοῦ ποιήματος. Οὕτω ἡ ὄλη μουσικὴ στροφή τοῦ ἄσματος καλύπτει δύο 13συλλάβους στίχους. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς προσαρμογῆς τῶν δύο στίχων μετὰ τὰς ἐπαναλήψεις των, αἱ ὁποῖαι ἐπέχουν θέσιν τσακισμάτων εἰς τὸ ἄσμα, παρουσιάζει τὴν σύνθεσιν ὑπὸ μορφήν στροφικὴν, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν τέσσαρες 13σύλλαβοι στίχοι, οἱ δύο πραγματικοὶ καὶ οἱ δύο προερχόμενοι ἐξ ἐπαναλήψεως τῶν ἰδίων στίχων.

Εἰς τὸν ὀμπρὸς χορεύει, εἰς τὸν ὀμπρὸς χορέ-,
εἰς τὸν ὀμπρὸς χορεύει πλεγμένο φουντουκλί,
εἰς τὸν ὀμπρὸς χορεύει πλεγμένο φουντουκλί
μοναχογιὸς λεβέντης καὶ πρωτομερακλή(ς).

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀπαντᾷ ἐνίοτε καὶ μία ἄλλη μορφή πεντασήμου, ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ τῆς συμπτύξεως τῶν χρόνων ἑνὸς δεκάσημου ρυθμοῦ. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ρυθμικὴν καὶ μετρικὴν ὁ δεκάσημος ρυθμὸς ὠνομάζετο «παίων ἐπιβατὸς» καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ πέντε μακρῶν χρόνων, ἤτοι μιᾶς μακρᾶς θέσεως, μιᾶς μακρᾶς ἄρσεως, δύο μακρῶν θέσεων καὶ μιᾶς μακρᾶς ἄρσεως. Θ ἄρ. : Θ Θ : ἄρ¹. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου² ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀσυνθέτους ρυθμούς, ἕνα τετράσημον μετὰ τὴν μορφήν τοῦ σπονδείου - υυ καὶ ἕνα ἐξάσημον μετὰ τὴν μορφήν τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μελίζονος - -υυ ἢ καὶ ἀπὸ ἐλάσσονος υυ - -. Ἡ ρυθμικὴ

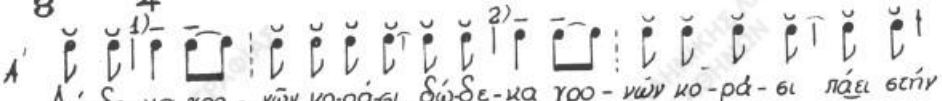
1. Βλ. Ἄρ. Κοῦντιλιανοῦ, βιβλ. Α' περὶ μουσικῆς, κεφ. XVI, σ. 25-6 (A. Jahnus). «Ἐν δὲ τῷ παιωνικῷ γένει ἀσύνθετοι μὲν γίνονται πόδες δύο, παίων διάγριος ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ βραχείας καὶ μακρᾶς ἄρσεως, παίων ἐπιβατὸς ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως... ἐπιβατὸς δέ, ἐπειδὴ τέτρασι χρώμενος μέρεσιν ἐκ δυεῖν ἄρσεων καὶ δυεῖν διαφόρων θέσεων γίνεταί».

2. Βλ. Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν, τόμ. ΙΘ' σ. 407 «παίων ἐπιβατὸς» καὶ Κ. Ψάχου, Οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ ρυθμοὶ καὶ τὰ δημόδη ἄσματα. Φόρμιγξ, περίοδ. Β' ἔτ. Δ' (ΣΤ'), ἀρ. φύλλ. 4-6 (1908), σ. 1-3. Τοῦ ἰδίου, Δημόδη ἄσματα Γορτυνίας, ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 63.

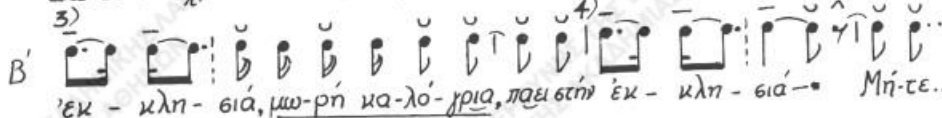
αὕτη διαίρεσις τῶν φθόγγων δίδει τὸν ρυθμικὸν ἡμιόλιον λόγον 4:6=2:3 ἢ 6:4=3:2 τοῦ παιωνικοῦ ρυθμικοῦ γένους. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν θέσεων καὶ ἄρσεων δίδει τὸ ἄκουσμα καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ πεντασήμου ρυθμοῦ. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια τὸ σχῆμα τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἀπαντᾷ διαφοροποιημένον ὡς πρὸς τὴν δομὴν τῶν χρόνων διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν τριῶν μακρῶν χρόνων εἰς βραχεῖς διὰ λόγους ποὺ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, δηλαδὴ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προσαρμογῆς εἰς αὐτὸν τῶν νεωτέρων ποιητικῶν κειμένων καὶ μελωδιῶν, ἦτοι : — υ υ : υ υ υ : — ἦ υ υ —... υ υ υ :

Τὰ τρία κατωτέρω παραδείγματα μᾶς δεικνύουν τὸν τρόπον τῆς προσαρμογῆς ἐνὸς 8συλλάβου στίχου τροχαϊκῆς μετρικῆς μορφῆς ἀκαταλήκτου, ἐνὸς 13συλλάβου τροχαϊκῆς πάλιν μορφῆς καταληκτικοῦ μὲ τομὴν εἰς τὴν ὄγδον συλλαβὴν, ἦτοι 8+5 καὶ ἐνὸς 15συλλάβου ἰαμβικῆς μετρικῆς μορφῆς καταληκτικοῦ.

$$\frac{10(4+6)}{8} = \frac{5(2+3)}{4}$$

Α'

Δώ-δε-μα χρο- νῶν κο-ρά-σι, δώ-δε-μα χρο- νῶν κο-ρά-βι πάει ἐσὴν

Β'

ἔκ - κλη - βιά, μω-ρή μα-λό-χρια, παιεσὴν ἔκ - κλη - βιά - Μῆ-τε..

(Βλ. ΚΑ, ἀρ. εἰσαγ. μουσ. 19210, Κύθηρα).

$$\frac{10(4+6)}{8} = \frac{5(2+3)}{4}$$

Δα-μα-θη- νί - τσα φύ- τρω - θε, γέ ρι - γα -

νό πη - γά - δι, πῶς γέ-νη - κε καί τρά-νω - θε

κί-α-πό-λυ - κε κλω - νά - ρι .

(Βλ. Κ. Ψάγου, Οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ ρυθμοὶ καὶ τὰ δημόδη ἄσματα, ἐνθ' ἀν., σ. 2).

$$\frac{10}{8} \quad \frac{5(3+2)}{4} \quad \downarrow \sim 120$$

$\check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \overset{1)}{\check{\text{I}}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \overset{2)}{\check{\text{I}}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}} \quad \check{\text{I}}$
 Α' Ἀπ' τὴν Πλό —, Μπιρ-μπι-λο - μᾶ-τα, ἀπ' τὴν Πλό — λη κα-τε-βαί-νω,
 Β' ἀπ' τὴν Πλό — λη κα-τε-βαί-νω, ἐέ και-νούρ - για βᾶρ-μα μπαί-νω.

(Βλ. ΚΛ, ἀρ. εισαγ. μουσ. 19216, Κύθηρα).

Ἐκ τῶν ὀλίγων παρατεθέντων παραδειγμάτων καταδεικνύεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ τρόπος τῆς ἀλληλοπροσαρμογῆς τῶν τριῶν μουσικῶν στοιχείων, ρυθμοῦ, μελωδίας καὶ κειμένου τῶν ᾠσμάτων, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς τὸν πεντάσημον ρυθμὸν καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ μεταλλαγαὶ τῆς ἐσωτερικῆς δομῆς τῶν χρόνων τῶν ἀρχαίων σχημάτων τοῦ ρυθμοῦ τούτου, ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προσαρμογῆς εἰς τὸν τονικὸν ρυθμὸν τῶν νεωτέρων μελωδιῶν καὶ ποιητικῶν κειμένων. Θεωρῶ ὅμως ἀπαραίτητον νὰ μελετηθῇ καὶ ὁ τρόπος προσαρμογῆς πρὸς αὐτὰ καὶ τοῦ τετάρτου στοιχείου, δηλαδὴ τοῦ χοροῦ, μὲ τὸν ὅποιον εἶναι ἀλληλένδετα καὶ ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, μίαν ἀπὸ τὰς πρωταρχικὰς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς κάθε λαοῦ. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀπαιτεῖται ἡ συνεργασία ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν φιλολόγων καὶ μουσικολόγων καὶ τῶν εἰδικῶν χορογράφων τῶν λαϊκῶν ἑλληνικῶν χορῶν.

RÉSUMÉ

La mesure de cinq temps (pentassimos) dans les chansons populaires grecques par Spyr. Peristeris

Le rythme à cinq temps se rencontre sur peu d'airs populaires grecs et provient, selon l'auteur, d'un rythme grec ancien. Sont donnés des exemples des mesures essentielles de ce rythme et s'ensuit l'étude de la manière dont les vers iambiques à 15 et à 13 syllabes et les vers trochaïques à 8 et à 7 syllabes s'adaptent à celui-ci.